MARGARETA MANU MAGDA
(Bucureşti)

FORME DE EXPRIMARE A MODALITĂŢII ALOCUTIVE ÎN GRAIURILE POPULARE

1. Obiectivul lucrării

Aticolul îşi propune să identifice *formele specifice de exprimare a modalităţii alocutive în graiurile populare româneşti*.

Vom avea ca element de referinţă, în prezentarea materialului, aspecte legate de manifestarea aceluiaşi fenomen în texte de limbă română veche şi în texte de limbă română actuală standard.

Suportul teoretic al lucrării îl constituie *pragmatica şi analiza discursului*.

Materialul exemplificator a fost extras din texte dialectale româneşti precum şi din corpusuri de limbă vorbită publicate[1].

2. Aspecte teoretice şi metodologice

2.1. Modalitate, Modalizare, Modalizator

Modalitatea este categoria semantică ce exprimă atitudinea (*cognitivă*, *volitivă* sau *evaluativă*) a locutorului faţă de fenomenele reale sau potenţiale, descrise prin limbaj.

La nivelul enunţului, modalitatea se realizează prin *modalizare*, respectiv prin acţiunea vorbitorului de selecţionare a elementelor (mijloacele de modalizare sau *modalizatorii*) cu ajutorul cărora acesta îşi precizează poziţia faţă de cele enunţate. *Modalizatorii* sunt mărci purtătoare ale semnificaţiei de modalitate (vezi GALR 2008, p. 702).

În general, „există un sistem universal de modalizatori invarianţi, corespunzător sistemului universal de modalităţi” şi, de asemenea, „fiecare limbă are propriul sistem de sinonimii pentru actualizarea acestor modalizatori.” (vezi DŞL 2001, p. 322).

[1] Am păstrat forma de transcriere a textelor din documentele utilizate.

BDD-V709 © 2014 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.88 (2026-10-07 16:32:52 UTC)

Aceeaşi modalitate poate fi configurată în mai multe feluri:

A. prin *mărci formale explicite (configuraţii explicite)*;

B. prin *organizarea particulară a contextului* (*configuraţii implicite*)[2].

În acelaşi timp însă, fiecare dintre cele două tipuri de configuraţii se regăsesc pe ambele planuri distincte ale comunicării: *atât la nivelul interacţiunii verbale directe* sau cel al *dialogului extern* (*planul dialogal*), *cât* şi la cel al *interacţiunii verbale implicitate în text* sau cel al *dialogului intern* (*dialogic*)[3]. Cele două planuri pot sau nu să se întrepătrundă (în sensul că dialogismul manifest în cadrul unei unităţi monologale poate să se înscrie sau nu, la nivel discursiv, într-o configuraţie dialogală sau monologală)[4]. Precizăm că, în paginile de faţă, vom adopta termenul *modalitate* cu sensul său „deontic", înţelegând prin aceasta „modalitatea referitoare la logica *obligaţiei şi a permisiunii, a directivelor* (sau a normelor)[5].

Deonticul corespunde, în literatura franceză, *modalităţilor „alocutive"* (cf. Charaudeau 1992, p. 579−598), care, implicând atât lo-

[2] „Naraţiunii orale îi este specifică una sau alta dintre configuraţii pentru realizarea unei anumite modalităţi enunţiative; pentru unele modalităţi, configuraţia *explicită* este foarte frecventă sau singura atestată (dintre alocutive: *interpelarea, injoncţiunea, interogaţia,* iar dintre elocutive: *promisiunea, obligaţia, posibilitatea, dorinţa, acceptarea, acordul*); alte modalităţi aleg configuraţia *implicită* ca tip de realizare (alocutive: *autorizarea, avertismentul, judecata, oferta, cererea;* elocutive: *opinia, aprecierea*). Există aşadar o polarizare a modalităţilor de enunţare în funcţie de tipul configuraţiei folosite (doar trei modalităţi atestă realizarea prin ambele configuraţii: *sugestia, constatarea* şi *cunoaşterea*)" (Bălăşoiu 2004, http://ebooks.unibook.ro/filologie/balas/index.htm)

[3] Pentru distincţia citată, cf. Manu Magda– Felecan 2010a.

[4] Bres–Nowakowska, *apud* Măgureanu 2008, p. 284.

[5] DŞL 2001, p. 160; „aceasta se opune modalităţilor clasice „alethice" şi „epistemice". Caracteristicile modalităţii deontice sunt: – enunţurile deontice se formulează în raport cu stări viitoare de fapt; în consecinţă, nu sunt nici adevărate, nici false, neavând în ele însele valoare de adevăr; sunt de tip *prescriptiv, şi nu asertiv*; – enunţurile deontice au *un destinatar precis*, de voinţa căruia depinde îndeplinirea normelor şi a directivelor transmise; – enunţurile deontice emană de la o sursă (persoană fizică sau instituţie), care, în raport cu destinatarul, îşi asumă o *poziţie de superioritate*, vremelnică sau permanentă, în domeniul juridic, administrativ, moral etc.; şi chiar dacă sursa rămâne neexplicitată, enunţurile deontice având frecvent o formă impersonală *(trebuie să, se impune să*), ea este „ascunsă" în dosul directivelor".

BDD-V709 © 2014 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.88 (2026-10-07 16:32:52 UTC)

cutorul, cât şi interlocutorul, *se orientează, în mod special, spre interlocutor*, căruia locutorul îi adresează *o comandă, o cerere, o dispoziţie, o interzicere*[6].

În limba română, de exemplu, alcătuiesc modalizatori deontici:

– *mărci gramaticale* (mărci ale *grupului alocutiv nominal*, mărcile *categoriei de mod*);

– *mărci lexico-gramaticale* (*verbe/adverbe modale*);

– *mărci exclusiv lexicale* (fie de tip derivativ – vezi sufixul modal *-bil* –, fie de tip lexematic şi frazeologic – *adverbe şi locuţiuni adverbiale propoziţionale*; *verbe de atitudine propoziţională*).

2.2. Alocutivitatea

Alocutivitatea sau *dimensiunea alocutivă* a unui enunţ (vezi Stati 1982, p. 43) se referă la suma factorilor de conţinut relevanţi pentru exprimarea şi înţelegerea *relaţiei interlocutive*.

Această dimensiune poate fi gramaticalizată sau nu într-o limbă dată[7]. Româna, spre exemplu, cunoaşte o puternică gramaticalizare a elementelor grupului alocutiv nominal şi a celui interjecţional[8].

Unitatea de analiză lingvistică a alocutivităţii este *indicele de alocutivitate* (*IA*)[9].

---

[6] DŞL 2001, p. 160. „*Modalitatea alocutivă* îmbracă forma *ordinului* [...], *a interdicţiei* [...], *a autorizării sau a permisiunii* [...], *a avertismentului* [...], *a judecăţii pozitive sau negative* [...], *a sugerării unui fapt* [...], *a propunerii* [...], *a cererii* [...], *a întrebării* [...], grupând toate tipurile de enunţuri orientate spre alocutor, orientare marcată gramatical prin *apariţia persoanei a II-a în forma verbului sau a pronumelui*" (DŞL 2001, p. 39).

[7] În limba bască, de exemplu, alocutivitatea se exprimă prin codarea, în forma verbului de conjugat, a unui sufix specific, cu două variante de gen (feminin şi masculin) care evocă alocutorul, element care nu constituie un argument al verbului. „Allocutivity refers to the encoding in the conjugated verb form of an addressee that is not an argument of the verb. In the linguistics of Basque, allocutive verb forms are forms that vary depending on the social status of the addressee. Allocutivity is obligatory in Basque main clauses when the addressee is given familiar treatment." (Hualde & Ortiz de Urbina 2003, p. 242).

[8] Vezi, între altele, Manu Magda 2003a, b, c, 2004, 2008, 2009a, b.

[9] Indicii de alocutivitate se definesc ca mărci lingvistice ale *funcţiei conative* (de apel) şi ale *funcţiei fatice* (de menţinere a contactului între interlocutori), reprezentând dovezi ale atenţiei pe care interlocutorii şi-o acordă unul altuia pe durata interacţiunii.

BDD-V709 © 2014 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.88 (2026-10-07 16:32:52 UTC)

Mărcile alocutive în limba română înglobează elemente *eterogene* din punct de vedere structural: *elemente lexicale sau gramaticale*, *simple sau compuse*, *locuţiuni verbale*, *îmbinări libere* (*sintagme*, *propoziţii sau fraze*).

Funcţiile în comunicare ale indicilor de alocutivitate sunt: (a) mobilizarea verbală[10]; (b) prezentarea; (c) menţinerea contactului; (d) demobilizarea verbală.

Elementele alocutive sunt utilizate prototipic în *conversaţia spontană* ca *indici ai alocutivităţii directe* (explicită/implicită).

În texte cu discurs raportat în stil direct, alocutivele devin mărci ale *oralităţii simulate* (*alocutivitate directă simulată*).

În texte cu discurs raportat în *stil indirect*, alocutivele sunt înlocuite, de *indici ai alocutivităţii indirecte* (explicită/implicită).

2.2.1. *Alocutivitatea directă.* Bibliografia de specialitate română şi străină acordă o importanţă deosebită studierii mărcilor *alocutivităţii directe* (în special *formelor de adresare*), pe de-o parte datorită faptului că actele de iniţiere a conversaţiei (mai ales elementele *adresării*) au o importanţă deosebită în comunicarea de pretutindeni şi, în consecinţă, pe de altă parte, datorită faptului că indicii de alocutivitate sunt *puternic gramaticalizaţi* (*clişeizaţi*) în toate limbile, fiind, astfel, susceptibili de utilizare a lor în *studii comparative*.

Alcătuiesc clase de *indici de alocutivitate directă* în limba română: *vocativele nominale şi pronominale*, *clase de interjecţii* (*de adresare*, *hortative*), *forme imperative*, *formule de politeţe*, *întrebări de confirmare* etc. (singure sau în amalgam)[11].

Actele alocutive au, de regulă, o configuraţie explicită şi sunt, de cele mai multe ori, raportate direct; sunt selecţionate, în acest caz, mijloacele morfo-sintactice de realizare care au o mai mare forţă dra-

[10]Acţiunea de convocare/anulare a prezenţei la cuvânt întreprinsă de către interlocutori în cadrul conversaţiei prin: interpelare (prin folosirea *formulelor de politeţe*, *interogaţiilor, construcţiilor interjecţionale* etc.); desemnare a destinatarului (prin folosirea *alocutivelor de adresare*, aparţinând „*tipului vocativ*"); solicitare ca destinatarul să-şi asume statutul de alocutor (*solicitarea de participare la interlocuţiune* prin folosirea elementelor aparţinând „*tipului imperativ*") (cf. Manu Magda 2003a).

[11] Pentru tratarea acestora în limba română, vezi lucrările noastre, Manu Magda, în Bibliografie.

BDD-V709 © 2014 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.88 (2026-10-07 16:32:52 UTC)

matică decât altele (vezi cazul *interogativelor directe*, *a imperativului*, precum şi a *vocativului*, mijlocul specific de realizare a *interpelării*), mijloace care presupun implicarea unui interlocutor.

2.2.2. *Alocutivitatea indirectă.* În virtutea *eterogenităţii* sale sporite, discursul oral (ulterior transcris) este permisiv „alunecărilor" de la rigurozitatea *formală* (specifică variantei standard) şi *interferenţelor* dintre diversele niveluri ale comunicării (*i.e.* aspectul vorbit al limbii este prielnic *întreruperilor*, *digresiunilor*, *interdiscursivităţii*; se pot delimita, în cadrul acestuia, *discursuri citate*, *discursuri anterioare* – de acelaşi gen sau aparţinând unor genuri diferite).

Alocutivitatea indirectă nu a fost abordată la nivel global, fenomenul formelor de suplinire, în textul redactat în stil indirect, a elementelor implicării alocutorului în comunicare fiind, la prima vedere, mai puţin importantă.

În paginile de faţă, ne vom referi la aceasta din urmă, insuficient tratată în bibliografia de specialitate.

3. Descrierea „modului de enunţare originar"

Descrierea modului de enunţare originar vizează (după Charaudeau 1992, p. 625):

– pe de-o parte, caracterizarea atitudinii comunicative a locutorului de origine, cerută de rolurile interlocutive interpretate (declarative: *chestiona*, *colporta*, *declara*, *raporta*, *răspunde*, *replica*, *repeta*, *spune*, *transmite*, *vorbi* etc.), precum şi a *modului de intonare* a enunţului raportat (*a striga*, *a exclama*, *a murmura a şuşoti* etc.) şi, pe de altă parte,

– *desemnarea actului enunţiativ* pe care l-a produs locutorului originar în relaţie cu utilizarea uneia sau alteia dintre modalităţi (în cazul nostru *acte alocutive*: *autorizare*, *avertizare*, *cerere*, *interdicţie*, *judecată*, *ordin*, *sugestie* etc. precum şi a termenilor care mijlocesc performarea acestora: *autoriza*, *avertiza*, *cere*, *interzice*, *judeca*, *ordona*, *sugera*).

Alcătuiesc *indici de alocutivitate indirectă* (*mediată*) în limba română:

BDD-V709 © 2014 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.88 (2026-10-07 16:32:52 UTC)

3.1. Elemente nominale

3.1.1. S*ubstantive* care exprimă lexical atitudinea de a *autoriza*, *avertiza*, *cere*, *interzice*, *judeca*, *ordona*, *sugera* şi care pot intra în expresii performative sau descriptive de tip *autorizaţie*, *avertizare*, *cerere*, *interdicţie*, *judecată*, *ordin*, *sugestie*.

ş-aşa_a ve [k] a fost/c-a venid_ĝineralu dă divize/-atunc̑ iar ***s-a dat ordin****//tuată.reĝimentu să fĥie-mbrăcaţ în_hainili dă serviĉ//* (TDM III, p. 12).

3.1.2. S*ubstantive care exprimă lexical ideea de* acţiune orientată către alocutor: *anunţ*, *înştiinţare*, *dovadă*, *mărturie*, *probă* + *prepoziţie (de la*, *de către/la*, *către*, *pentru (evocă emiţătorul şi destinatarul)* + *enumerare*.

Acest tip de indici este slab reprezentat în texte dialectale, şi apare în contexte care sugerează relaţii formale şi/sau oficiale, instituţionalizate; este însă foarte bine reprezentat în texte oficiale vechi (scrisori, acte) şi, firește în limba standard actuală (în special în stilul juridic/adminstrativ)[12]:

după spusele tatălui meu/ după auzite de la oameni *mai bătrîni/satu ista ĝurĝuleşti.a trecut un_â c̑oban/cu oile/care a păscut îm_păşunile moldovi//din romînia/ aşa ni spunea din muntenia a fos_c̑obanu c̑ela//* (GR, p. 1).

Mărtoriia *lui Derjec de domnu nostru şi şi de Giva.*

Eu, Criştof Derjec, cându amu fostu sol de la craii leşeşti la Poarta putenciosului împărat turcescu… ***amu vorovit cu domniia-sa de*** *multe isprave mari şi pururea…*

Aşa-u făcut Derjec ***mărturie*** *şi încă mai largu iaste scris* ***în mărturie*** *şi, după aceaea, mai gios iaste şi* ***aiastă rugă*** *ce amu scris mai sus* ***în mărturiia lui****.* (TexV, p. 57−58).

În textele dialectale, comunicate oral, în contexte informale, funcţia acestei categorii este preluată adesea de conceptul de *zvon*, definit ca ştire improvizată, rezultând în urma unui proces de *deliberare colectivă* şi colportat din om în om, care include, în sfera sa, pe lângă

[12] Vezi Stoichiţoiu Ichim 2002.

BDD-V709 © 2014 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.88 (2026-10-07 16:32:52 UTC)

forma prototipică amintită, termeni populari precum *poveste/ poveşti/vorbe*; fenomenul în discuţie, constituie, alături de *bârfă*, unul dintre mijloacele cele mai uzitate în influenţarea şi manipularea *opiniei publice rurale*[13].

3.1.3. *Substantive la „genul personal”*[14] *acuzativ obiect direct* sau *construcţii analitice cu valoare de D: către (cătă) + substantiv în acuzativ* precedate de declarative:

atunci o ieşît sfîntu afară şî ***o-ntrebat pe copil*** *că mînie mierge iar peacolo. Ş-o răspuns copilu că „mierg”[.]* (GN, textul I, p. 13).

moşu-atuci s-o supărat / c-apăi ă de ce / ce şi ă // ieu am audzât foarte bine // am zinit // ă ***mama o-ntrebat pă moşu****: „****d-apoi****”//* (MM/S).

şi zâc ***cătă ia mare/ cătă fată*** *//* (MS).

da o dzâs moşu ***căta tata*** *„măi! ai bani?”//* (MS).

„na lasă-le toate acuma” zâce ***cătă mine*** // (MS).

3.1.4. *Pronume personale de persoana I sg./pl. sau a III-a cu utilizare generică (care evocă lucutorul generic „noi”/„tu”)* precedate de declarative (***noi*** *zicem, cum zice* ***el****, cum zic* ***ei****)*:

„În gramaticile românesti e menţionată, de obicei în capitolul de sintaxă dedicat subiectului, posibilitatea de a exprima în mai multe feluri caracterul general al unei acţiuni cu subiect nedeterminat; mijloacele principale sunt: folosirea persoanei a II-a singular sau a persoanei I plural, ambele cu sens generic − şi construcţia cu reflexivul impersonal sau pasiv-impersonal. Interesul acestor resurse gramaticale apare evident mai ales în perspectivă contrastivă: faţă de celelalte limbi romanice, româna trebuie să recurgă mult mai des la construcţiile „cu subiect nedeterminat”, pentru că utilizează mult mai des conjunctivul (care marchează gramatical persoana) în locul infinitivului (mijloc ideal pentru sensul generic). De fapt, construcţiile cu sens generic nu privesc doar subiectul, ci apar într-o mare varietate de poziţii gramaticale („dacă *te* doare capul, trebuie să *te* vadă un medic”; „nu te supăra când se vorbeşte *despre tine*” etc.), ceea ce ar impune o reorganizare a modului lor de prezentare. În plus, existând mai multe posibilităţi, e importantă explica-

[13] Pentru tratarea acestui subiect, vezi Manu Magda 2012.
[14] Vezi GALR I, p. 68−69.

BDD-V709 © 2014 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.88 (2026-10-07 16:32:52 UTC)

rea eventualelor diferenţe − de uz şi de valoare semantico-stilistică − dintre ele" (Zafiu 1999).

În vorbirea populară, formulele în discuţie trimit adesea la alte *uzuri regionale, arhaice, sociale, profesionale*:

înainte/acum: *şî-i da pátru metri de pâză/de* ***américă-i zîcá naiínte/acúma-i zîce munĉitóru***// (TDM I, p. 4).

alţii/noi: *dîŋ cap fácem phîftíi/****răĉituri le zîce-acu/da noi le zîceam phîftíi***// (TDM I, p. 43).

Tipul *Cum zice el/ei* […] este cel al vorbirii altuia, conotaţie particulară care pune faţă în faţă două idiolecte, două discursuri, două feluri de a gândi.

3.1.5. *Interogative/relative + declarative (evocă retoric subiectul generic al discuţiei)*:

*copilul] ţipa să muară/-mvineţise//****ĉe ziserăm noi*** *? „ĉe să aibă/ĉe să aibă//ai la fhîna"//* (TDM III, p. 467).

Într-o dimineaţă mă scoală baba, încă ***ci zic iău*** *di diminjeaţă? niţăl trecusi di cîn cîntasi cucoşii-ntăia oară, să mă duc, să-i aduc paie, să bagi în sobă* […] (GN, textul III, p. 266).

3.1.6. *Pronume personale şi clitice în acuzativ o, îl, -l, i-, le-* (care evocă pacientul generic) precedate sau urmate de verbe de comunicare:

a pus-o la cale părinţi iei/că „ia-l/că este băiad_dă puopă/că e-aşa/că e pă dîŋcolo/că-i dă popa state/că-i faĉe casă"/e ! â_fine/ ***a păcălit-o/a dus-o cu găläĝia/****şî l-a luat//* (TDM III, p. 151).

3.1.7. *Pronume personale şi clitice în dativ*: *lui, îi, -i, le* (care evocă beneficiarul generic) sau echivalentul *acuzativ* cu *către/la* cu sens de dativ urmate de verbe de comunicare:

*a veni_femeea/****i****-a descîntat/[…] şi_****i****-a trecu_băiatului//* (TDM III, p. 467).

*după ĉ-a luat darurle astea a plecat ţiganca /„mîine dimineaţâ ai să vezi/ai să fii mulţumită toată viaţa dumitale"//de unde !/toate a foz_minĉuni/****ne****-a tras vrăjeala/* (TDD, p. 371).

lui îi *mulţumeşte că să osteneşte şi* ***la oameni*** *care-i kema… //* (MS).

BDD-V709 © 2014 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.88 (2026-10-07 16:32:52 UTC)

3.2. Elemente verbale

3.2.1. *Verbe potenţial performative*, în special cele care trimit la *acte rituale (a bârfi, a descânta, a înjura, a drăcui, a striga la (cu sensul de a ameninţa)*:

şi femeea-i ***dăscînt****-acolo/şî-mvîrteşte ap-aea-ŋ_căldare/dup-aea ce că i s-a-nḱegat capu/că_i capu-dăşḱeat//* (TDM III, p. 123).

*şi-a venit/ne-***au înjura***/_ne-***au bîrfi***[.] (TDM III, p. 245).

striga la fete*//şî fetili mai* ***îl ocărea****/mai* ***drăcuea***// (TDM III, p. 761).

Şî-aşa acuma ćińeri care-s acuma ***drîăcuie*** *p-ai bătrîń, c-or fost proşć că n-or primit acolo, că acolo-i pămîntu bun, num-or vińit aiiśa şî acuma nu-i bińe, că cînd pluaie-l ńacă*. (ALRT II, p. 33).

şî … de-atũse [ɛ] î ***mă_mustriazî****//cî_di_ŝ-am cîăzut/* (MB 1, p. 266).

*io i-an_spus//***l-am avertezat***_din timp// iel mi-a spus „io nu_am sucŝes//sî vorbes_cu ie”//io i-an_spus: „dacî tu-ai avu_mai mult_succês dicît mini/ înĉerc_şîio sî văd puati am”//* (MB 1, p. 65).

acuma ĉe ***pretinde*** *iei [socrii mici]* ***ńiie****/ca sâ [k] ĉe le dau loru//* ***ń-a pretindá sâ*** *iau ruoḱe de ńireasâ/iera cu vulḱ_bălane/iera ruoḱe de.de pluşu//sâ-i iau s-ombracu/sâ iau pantuoĥ/sâ iau haina-aea de pluşu/sâ-i iau ńiresi_adicâ io/sâ-i fac ruoḱe de ńireasâ*. (TDM II, p. 812).

3.2.2. *Verbe declarative*[15]

În capitolul extins din studiul său privind verbele declarative în textele dialectale, C. Bălăşoiu (2004) ajunge la constatarea că în graiuri este folosit un număr mic de verbe (dintre care cel mai uzitat este *a zice*) pentru a performa un număr mare de acte de limbaj; rezultă de aici posibilitatea mai multor utilizări pentru unul şi acelaşi verb (*a zice*, *spune*) astfel că identificarea actelor de limbaj este lăsată adesea în seama interlocutorului:

– discurs direct legat cu *a spune*:

ş-o spus cî„şi cauutî_c-uoil/c-o stricat_î_hlujii”// (MB 1, p. 226).

*şi lupu/i-***a spus că „un_se_duĉe?”***//* (MB, p. 277).

şi cînd_m-an_dus îŋ_casă/mama ***a spus că: „ŝ-aŋ_căutat acolo”****/* (MB 2, p. 94−95).

[15] Pentru tratarea acestui subiect, vezi Bălăşoiu 2004.

BDD-V709 © 2014 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.88 (2026-10-07 16:32:52 UTC)

– discurs indirect cu *a zice*:

a zîs [tata] că *dă ĉe-am_făcut aşa/nu trebea să fac şî/io am_făcu/_**că** d-aea_am_făcu/_**că** nu mă dădea la iel//* (TDM III, p. 600).

ursul a afla_că *vulpea a făcut rost de peşte şi **a zîs că** de unde-a făcu_roz_de peşte, să-i dea şi_lui, că tare mai rîmneşte*. (TDO, p. 3).

*Noi **am zîs că** pintru ĉe sar în cale la noi, că n-am facut pagubă cu oile*. (ŢH, textul CCCXIV, p. 213).

– discurs indirect cu *a zice* şi *a spune*

*verişoara culeĝa fraĝ//şi **iou îi spuneaŋ_că** s-a dus uoiili dăparte//şi **ia a zîs că să** ne [k] **să** mă duc iou cu vără-mio la iele/şi ia rămîne să cule [k] s_culeagă fraĝ//şi.cîn_ne ducêm apruape dă uoi/uŋ_cîine mare//şi **ia a zîs să** nu ne-apropiiem/că ie uŋ_cîine-al lu nenea iuon bomboş//şi noi nu ne-am apropiiat//* (TDM I, p. 131).

– discurs indirect cu *a întreba*/*a răspunde*:

*verişoara culeĝa fraĝ//şi **iou îi spuneaŋ_că** s-a dus uoiili dăparte//şi **ia a zîs că** să ne [k] **să** mă duc iou cu vără-mio la iele/şi ia rămîne să cule [k] s_culeagă fraĝ//şi cîn_ne ducêm apruape dă uoi/uŋ_cîine mare//şi **ia a zîs să** nu ne-apropiiem/că ie uŋ_cîine-al lu nenea iuon bomboş//şi noi nu ne-am apropiiat//* (TDM I, p. 131).

*Aşa, sara **l-o-ntrebat** ta-său pe uni-a fos cu caprăle şî **a răspuns c-o** fos pi la pişîtori; aşa că sfîntu **o audzît** diin hodaie die diincolo; atunci o ieşît sfîntu afară şî o-**ntreba**t pe copil **că** mînie mierge iar pe-acolo. Ş-**o răspuns** copilu **că „mierg"** [.]* (GN, textul I, p. 13).

– discurs indirect cu declarative secundare (cele mai frecvente apariţii le are verbul *a face)*:

*a-nĉepu_şi p-al mieu **să-l facă că**-i un prăpădit/că-i un ticălos…//* (TDM I, p. 39).

3.2.2.1. *Verbe declarative orientate spre Receptor: a auzi, a afla, a descoperi, a învăţa, a prinde (cu urechea, din zbor), a prinde de veste* + conjuncţii *că, să, că să, ca să* sau *dacă*[16]:

[16] Selectează *dacă* verbul *a întreba* care reproduce indirect o interogativă totală; în cazul reproducerii unei interogative parţiale, se folosesc relative: adverbul interogativ sau pronumele interogativ din propoziţia iniţială.

BDD-V709 © 2014 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.88 (2026-10-07 16:32:52 UTC)

– *a spune, a striga, a sufla, a şopti* se construiesc cu *să* atunci când descriu un act directiv, dar cu *că*, dacă trimit la acte reprezentative, comisive, expresive sau declaraţii:
că să[17]:

*Împăratu-**a zîs că să** să ducă să vează ş-împăratu pălaturile unde stă iel [Peneş Împărat]*. (GN, textul XII, p. 43).

Corpusul înregistrează situaţii în care apare superfluu conjuncţia *că*, alături de *să*, acolo unde limba literară o selectează pe ultima dintre ele; fenomenul are loc ori de câte ori locutorul raportează o propoziţie care, direct, ar fi construită cu conjunctivul sau imperativul:

*ş-o spus **cî.sî**-i dau uo sutî di lei de-ali douuşîîs di_lei mărunţ/ ca_**sî** nu umbli-n_î bani/ca_**sî** faleascî_**sî** spuii_cî_ari bani/s-arati_ la uamini//* (MB 1, p. 226).

– *verbe declarative care raportează narativ* + un adverb relativ sau cu un pronume relativ (+ completivă): *a învăţa*, *a comanda*:

*– Păi dacă ieş_prost [.]uite, cînd ieşt_la capu locului să nu te mai răsteşti la boi aşa [.] **Şî mă-mvăţa cum să** merg cu boii.* (TDO, p. 402).

– *a comanda*, verb care în limba literară citează indirect cu *să*, dar nu citează narativ, apare în *corpus* cu un citat narativ introdus prin *cum*:

*Şî acêşti toţ oamen_dau ascultare la un conducător, la un didiu, cum îi spunem noi aiiêa, la un_vătaj. Acêz_vătaf **le comandă cum să** joacê.* (TDO, p. 408).

3.2.2.2. *Verbe declarative ale receptării*
Există şi *verbe ale receptării* care au în comun cu verbele enunţării capacitatea de a constitui discurs citant, semnificând receptarea unei replici şi implicând, deci, un receptor, putând indica, facultativ, sursa: *el a auzit/a aflat/a învăţat + de la + Sursa*.

[17] Verbe declarative sunt urmate de *că* şi *să* când raportează o propoziţie prin care se exprimă *o dorinţă*, fie implicit, prin indicativ (prezent sau viitor) sau optativ, fie explicit, prin verbe ca *a vrea, a dori, a intenţiona* etc.

BDD-V709 © 2014 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.88 (2026-10-07 16:32:52 UTC)

– *verbe personale la diateza activă (+/– pe, de la, la)*:

aşa//io/cîn_am că de !/dă uopt ani io/ ***cîn_am auuzît io aşa pă mama****."mamă" zîg/ "mai bine mor pă [r] pă blana patului/ dăcît_să mă duj_la rîmnic să-n_taie picoru"//* (TDM I, p. 73).

ursul ***a afla_că*** *vulpea a făcut rost de peşte...//* (TDO, p. 3).

ş-acuma-m_pare bine că veni naşa de ***spusă ş-auuzîrăŋ_****că ne mai înveselirâ_şî noi.* (TDO, p. 397).

*Şî aĉeşti toţ oamen_****dau ascultare la*** *un conducător, la un didiu, cum îi spunem noi aiiĉa, la un_vătaj.* (TDO, p. 408).

– *cu emiţătorul* care este sursa enunţului citat *nedeterminat*:

*mă gîndeam aşa că vedeam ieu şi cînd_****auuzîseŋ****_c-a plecat atîţ şi-atîţ_dîn_satu mieu în_fine an stat//* (TDM I, p. 106).

– *forme de pasiv*:

*şi iel n-a luat-o puati pă.piersuan-aea cari s-a dus iel.cîtva tim_bine/şî a luat alta//ş-aea/ş-a răzbunat pă iel/[...] şî l-a fiermecat/[...] asta-****i poveste auuzită****/nu că am ştiu io sau./****iste-auuzită****//* (TDD, p. 249).

3.2.2.3. *Verbe orientate spre Auditor*: *a bârfi, a boteza, a chema, a cleveti, a defăima, a denunţa, a numi, a unelti + pe, împotriva*

Pentru verbe ca *a bârfi, a cleveti, a defăima, a denunţa, a unelti* desfăşurarea acţiunii denotate de verb presupune absenţa persoanei care face obiectul discursului.

3.2.2.4. *Expresii verbale care nu sunt orientate nici spre Receptor, nici spre Auditor*:

– în formă impersonală: *a se auzi*; *a-i ajunge la urechi ştirea că; a-i parveni ştirea că; a(-i) suna, a(-i) răsuna, a-i trece pe la urechi*;

– construcţii aparţinând diatezei impersonale[18] (care au în comun neraportarea la un subiect personal): *se ştie că, se crede că*;

– reflexivul intrinsec *a se zvoni*.

Subliniem, ca o trăsătură caracteristică, faptul că limba română are termeni de denumire pentru acţiunea al cărei rezultat este *zvonul*:

[18] Cf. GALR II, p. 143−147.

BDD-V709 © 2014 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.88 (2026-10-07 16:32:52 UTC)

verbul *zvoni*, care asemenea prototipicului verb de declaraţie *(se) spune*, circulă, cel mai adesea, în *forma reflexivului impersonal* (combinate uneori cu particule adverbiale ale repetiţiei şi persistenţei: „se *tot vorbeşte de*...“; echivalentul lor familiar şi rezultatul unei abrevieri e *cică*, un mijloc neutru al citării), ceea ce nu este specific tuturor limbilor.

Conceptul de *zvon* se asociază şi cu alte expresii care includ, în sfera semantică, ideea de *„mişcare”*, de tipul *umblă vorba*, *circulă zvonul*, *se vehiculează ştirea*, *a ieşi vorbe cuiva*, *a scoate vorbe cuiva* etc., precum şi cu unele *verbe de percepţie*, ca: *(se) auzi/vedea*, care se alătură celor *citaţionale*: *(se) spune*, *zice*, *crede*, *presupune* etc.

Sursa e reprezentată prin pronume nehotărâte: „zic” *unii* sau prin substantivul *lumea* (cu variantele populare şi familiare, *gura lumii* ori *târg*)[19]:

<î „nu mai merg io acasă acuma> ***să zică lumea*** *c-am fost” ⊥ era o ruŞIne să vii la bucureşti să fii be- bebisiter↓ (= engl. baby sitter) să ai grijă de copii. # şi-auzeam că: s-a dus cutare şi-are grijă de copii pân bucureşti.* (ROVA, p. 97).

B: *[să ştii că într-adevăr* ***se zice că*** *trebuie să bei neapărat doi litri de apă.* (IVRLA, p. 168).

Nici ***nu se zvoNEA*** *[nc` la: noi↓ de chestia asta.* (CORV, p. 145).

C: *împarte* ***zvonuri*** *la oameni. matache↑ ia-l pe matache cu tine↑# # din om în om....*

C: *[împărţiţi* ***zvonuri*** *la oameni.* (IVRLA, p. 161).

Acu-i greu…Acu-i źoacă ? ***Śicî*** *munśeşti la boer !* (GN, textul XXI, p. 324).

Bulgarii di pi acolo nu vré sî facî niśi caraulî, niśi gardî, cî ***śicî*** *spuné ii nu sînt di-a noştri, śi di-a Ruşîlor*. (GN, textul XXXII, p. 335).

Perechea muntenească a lui lui *cică* este locuţiunea adverbială *vorba ăluia.*

cîn ne-an dus îŋ cas/să-i spúnem mătúşi să ne facă mîŋcáre/ ***vórba ăluia****/matúşa ieră cam urîcoásă//* (TDM I, p. 30).

[19]Cf., în acest sens, Zafiu 2002; Manu Magda 2012.

BDD-V709 © 2014 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.88 (2026-10-07 16:32:52 UTC)

3.2.2.5. *Verbe declarative cu uz metalingvistic (verbe ale citării autonimice*); acestea denotă actul enunţării şi caracteristicile acestuia (*ei* inclusiv, în care este inclus *noi*; ocurenţă frecventă a pasivului reflexiv).

*Am jupuiit-o dă piele [oaia], **cun_să zîce**, şi i-ă_luat semnele ca să-i arătăm la tovarăş că într-adevăr am păţît-o cu lupu şî noi*. (TDO, p. 422).

*Ş-au da_băieţî la şîcoală, că băieţî a zîs că să duc ẵ_armată şî le folosăşte cartea, da fetele… n-o s- să facă priuotese, aşa **să zîcea,** ş-aşa **să zîce,** acu **nu să mai zîce,** da aşa **s-a zîs** atunc*. (TDO, p. 423).

*da o dzâs moşu căta tata **„măi! ai bani „dzâce" să scot leacurile?" cum să spune** //* (MS).

3.2.2.6. *Perifraze verbale*:

*tata **m-o_lua_la bataii/ la suduiit/_cî.şi_am grija. lucrurilui_ altuia/sau di lucru nieu** !//* (MB 1, p.8).

*acolo cîn_ni-o văzut_preşedintili supărat_pi noi/**ni-o luat_la şartî "cî_undi-am umblat_pîn-acu**?"// (MB 2, p. 104).

*punia o strajă-n cucă ca cîn vedia pe şineva veniind pe drum niegru **da viestă la oamenii care munśia** şi o luva la pădure die fugă*. (GN, textul VI, p. 5−6).

3.3.2.7. *Forme* cu *elipsa verbului:*

*căm plec îm iese-n cale/**că dă ce mă dug la comisariiat** //* (TDM III, p. 480).

*A fost um_propiietari aiiâa, zîs Isăriescu, aiiâa uni-i gospodăriia. Şi mă pomenesc că trimete la mine pe o... un servitor al lui. **Că să** mă duc pẵ_la iel*. (TDO, p. 249).

3.2.3. *Subjonctivul*

Se ştie că, în limba română, subjonctivul are o pondere foarte importantă în economia comunicării (fapt explicat ca *trăsătura balcanică de înlocuire a infinitivului prin subjonctiv* – vezi tiparul *ştie să citească*, în loc de *ştie citi*)[20]. Acest lucru a impus necesitatea de a marca, cât mai clar, *funcţiile speciale ale subjonctivului*[21].

[20] Pentru tratarea acestui subiect, vezi, între altele, Avram 1997, p. 206; GALR 2008; Ghiorghiaş 2003; Zafiu 2005.

[21] Pentru tratarea acestui subiect, vezi Frâncu 2000.

BDD-V709 © 2014 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.88 (2026-10-07 16:32:52 UTC)

- Între acestea, subjonctivul este frecvent utilizat *cu valoare de imperativ* (la concurenţă cu optativul), în special în comunicarea orală, populară, pentru exprimarea unor sentimente puternice, întrucât permite organizarea internă a enunţului într-o manieră variată (cu sau fără *vocativ*, cu sau fără *prepoziţie* etc.)[22].

iel ***mă-ntreba pă mini cî "cum ii la spital ?"//şî mă simt ieu bine ?//să…să ţîu reĝim/să ţîu diieta care me-a dat-o mediĉi/şî_să stau liniştitâ/sâ_nu fac efuort/că sîn_fată tînără şî****…/"ai cuopil tată/trebi să-l creşti"//deĉ…întodeauna* ***mă punia la…la cale de bine//*** (TDM II, p. 453).

*ş-o spus cî.sî-i dau uo sutî di lei de-ali douuşŝîŝ di_lei mărunţ/ca_sî nu umbli-n_î bani/****ca_sî faleascî_sî spuii_cî_ari bani/s-arati_la uamini//*** (MB I, p. 226).

- În limbajul colocvial actual se întâlneşte frecvent tiparul de *subjonctiv nesubordonat al îndemnului, al ordinului, dar şi al formulării de propuneri*, care pare să-şi găsească un suport în interjecţia tipică a interacţiunii *(hai).*

Într-o dimineaţă mă scoală baba, încă ***ci zic iău*** *di diminjeaţă? niţăl trecusi di cîn cîntasi cucoşii-ntăia oară****, hai să mă duc, să-i aduc paie, să bagi în sobă*** […] (GN, textul III, p. 266).

- De asemenea, subjonctivul verbelor *a şti, a afla, a crede,* (*care evocă forma de receptare de către alocutor)* şi care mijloceşte exprimarea indirectă a dorinţei/de la alocutor *doresc de la să*, este frecvent utilizat în textele vechi (unde acest tip de trimitere la alocutor era, precumpănitoare).

Jupan Bărcan vistiiar, ***să se ştie cum*** *se-au plătit clujvăreanii de dajde de bir de 4 talere, talere 666 de le-au oprit păntru unealte, ci au dat lu voievod. Iar răvaşul nostru* ***să le fie în seamă*** *la*

[22] „La subjonctivul negativ, un grad mai puternic de interzicere este marcat cu ajutorul particulei *cumva*, intercalată pur şi simplu – *Să nu apară cumva pe aici!* – sau, mai des, ca structură eliptică cerând ea însăşi un alt subjonctiv, pozitiv sau negativ: *Să nu cumva să pleci! Să nu cumva să nu vii mâine!* (= „Să nu cumva [să se întâmple] să pleci!/să nu vii mâine!"). Popular, există cu această valoare şi structura *să nu care cumva să...* (Zafiu în GALR 2008, II , *Modalizarea*, p. 719).

BDD-V709 © 2014 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.88 (2026-10-07 16:32:52 UTC)

vistieriia...Aceaeaş ţi grăiescu, într-alt chip ***să nu fie****. Amin. Sa(m) re(č) g(d)va mi. Pi(s) a(p) 13 dni.* (TexV, p. 28).

- Subjonctivul de acest tip constituie principalul suport al actului lingvistic de urare în limba română[23]. *Subjonctivul urării* este *nonasertiv*, exprimând singur valori modale *volitive sau optative*. Acesta se aplică unui inventar redus de verbe (*a avea*, *a se bucura*, *a da*, *a-ţi merge*, *a trăi* etc.), cele mai frecvente fiind cele cu *a fi*:

şi iel [călătorul] a auzit_î la dooşpie noaptea/c-a venit trei femei/la ĝam//şî_cum ***l-a ursat pă iel*** *[pe nou-născut]//****alta l-a ursat că să ş-ea femeia frumoasă/să fie bogătaş/să fie vrenic/ harnic//ă... alta l-a u.ursat să fiie numa bonlav/să fie... să-ş_ea femee urîtă/să fie puturoasă/şî amărît//şî aea dă pă urmă/a treea ursitoare/l-a ursat.să moară*** *cînd o a [ε] o fi nunta lui/.. .are să moară-m_puţ/ înecatî//* (TDM III, p. 489).

3.2.4. *Condiţionalul*

- Modalitatea volitivă este marcată, în naraţiunea orală, şi de *construcţii de tip „urare" sau „invectivă"*, *la condiţional-optativ/ potenţial*, *cu intonaţie specială*, *exclamativă*, *cu inversare*: *Arde-l-ar!*[24].

[23] În cazul limbii române, se constată preferinţa pentru *structurarea tiparelor în jurul unui centru verbal* la modul *subjonctiv/conjunctiv* (modul *non-referenţialităţii,* al unei acţiuni sau stări prezentate ca *ireală*, *posibilă*), cu intonaţie exclamativă (*Să fii sănătos!*) însoţit sau nu de un clitic pronominal (*Să-ţi meargă totul ca pe roate!*).

[24] De exemplu, vezi cazul în care acela pe care vorbitorul îl blestemă este la persoana a 3-a (după Gheorghiaş 2003):

(1) Tipul *Arz-o focul pe muiere (pe ea)!* (Obiect cu sens hotărât şi formă hotărâtă.)
(2) Tipul *Arz-o focul muiere!* (Obiect cu sens hotărât, dar cu formă nehotărâtă.)
(3) Tipul *Să fie a dracului muierea!* (Subiect hotărât.)
(4) Tipul *Bate-o, Doamne, pe muiere!* (Verb la imperativ, obiect cu sens hotărât şi formă hotărâtă.)
(5) Tipul *Bate-o, Doamne, muiere!* (Verb la imperativ, obiect cu sens hotărât, dar formă nehotărâtă; tip nesigur, puţin atestat.)
(6) Tipul *Arz-o focul de muiere!*
(7) Tipul *Să fie a dracului de muiere!* (Subiect.)
(8) Tipul *O dau dracului de muiere!* (Verb la indicativ.)
(9) Tipul *Dă-o dracului de muiere!* (Verb la imperativ.)

BDD-V709 © 2014 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.88 (2026-10-07 16:32:52 UTC)

- Condiţionalul mai apare în replici care *redau obiecţii* ale locutorului[25].

*şî dup-aia/nu i-a mai convenit/**că n-ar fĥi bună aia c-ar răspunde/ că n-ar fĥi supus-aşa**/* (TDM I, p. 312).

3.2.5. *Verbele modale*

Verbele modale *a trebui* şi *a putea* exprimă valori deontice în aproape toate construcţiile lor (cu excepţia tiparului *trebuie* + *că*, exclusiv epistemic)[26].

*A zîs [tata] că dă ĉe-am_făcut aşa/**nu trebea să** fac şî/io am_făcu/_că d-aea_am_făcu/_că nu mă dădea la iel//* (TDM III, p. 600).

3.3. Interjecţii primare, secundare sau expresii care descriu sensul interjecţional

***hai**/scoate tata bani dim_buzunar să plătească/"**nimic**" ĉe "nu luai ieu bani ?" ziĉe/iel/"nu luai ieu bani ? hai să faĉem"*// (TDM III, p. 72).

a-*nĉepu_sâ ĉară di la nuoi ea ca mama lui/[…]* ***hai** "în_trebii cumnatu-ńo… costium_î/în_trebii iei costium"/nu ştiu ĉi/* (GR, p. 14).

A venit pisica sălbatică aici ?]

*a vint/ieram/locuiam aiiĉ peste gîrlă//speriiase tot cătunu/**ĉine mîŋcă ouuli primăvara ? ĉine mîŋcă ouuli ? ăi/ĉe să fiie ?** pînă cînd*

---

[25] La condiţional-optativ/potenţial trecut, verbele modale nu mai sunt folosite performativ, ci doar descriptiv, implicând faptul că acţiunile exprimate de verbul subordonat nu au fost realizate: *Ar fi trebuit/Ar fi putut să plece* (*> „nu a plecat*").

[26] Verbul *a trebui* permite, în utilizarea sa deontică, anumite construcţii eliptice specifice: *trebuie* + participiu, cu elipsa auxiliarului diatezei pasive: *Filmul trebuie văzut* (= „Filmul trebuie [să fie] văzut"), sau (prin analogie, cu verbe intranzitive): *Trebuie plecat repede* (uz discutabil?).

– expresia impersonală *e de dorit să..., de sorginte cultă,* nu a fost identificată în corpus;

– numeroase alte *verbe, perifraze şi locuţiuni verbale* cu sens lexical de *obligaţie* (*a se cere, a se cuveni, a se cădea + să/a, a obliga să...), permisiune (a avea dreptul + să.../ de a..., a avea voie + să, a permite să..., a da voie să..., a lăsa să...) sau interzicere* (*a interzice să/a*) sunt înlocuite în naraţiunea populară cu alte construcţii echivalente; locuţiunilor cu experimentator *a avea voie, a avea dreptul* sunt preferate *verbele care admit mai ales construcţii cu agent şi pacient* (*a obliga, a lăsa*) (Cf., în acest sens, GALR II 2008, p. 702−727).

BDD-V709 © 2014 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.88 (2026-10-07 16:32:52 UTC)

am văzut că iera acolo/spărsese o [k] gardu-acolo în_spatili grajdiului ş-am văzu_nişte păr vînăt aşa/ (TDM I, p. 98).

Nij nu înjura ***bre!*** *Nij nu înjura,* ***auz!*** (TDM III, p. 670).

Şî să vezi cũ_să jeleşte de frumos la noi, să vezi ĉe mormîntare frumuasă. Nu-i ca la romîni [=olteni]. La romîni, rumînĉele săraĉele ***s-auolesc****:* ***"Auăleleleo, auăleleleo !"*** *Da la noi nu.* (TDO, p. 66).

3.4. Sintagme, propoziţii sau fraze

3.4.1. *Interogativă al cărei predicat este un verb declarativ*

Un procedeu întâlnit relativ frecvent în naraţiunea orală este citarea printr-o interogativă (indirectă sau directă legată) al cărei predicat este un verb declarativ:

mă-ntreabă *toată lumea* ***că dă une mai sînt*** *?* ***cum_an_trăiit ieu ani_ăştia****... //* (TDM I, p. 132).

cînd m-am dus acas/mămica ***m-a-ntrebat că unde am fost ?/*** (TDM III, p. 73).

veniră la el ***să-l întrebe cum a făcut iel atîta avere ?//*** (TDM III, p. 17).

*Şi-****a întrebat-o că unde să duĉe aşa de noapti.*** *Şi_ia a spus că să duĉe pi_la bunicuţa****.*** *Şi ia****_a zăz*** *[k]* ***i-antrăba_lupu că undi şadi bunicuţa?*** *Şi-a zîs că. cam pe [ε] cam după un_sferd_de_oră într-o pădure****.*** *Şi* ***lupu a zîs că nu vede ĉe flori sînt ?*** (TDO, p. 89).

3.4.2. *Construcţii impersonale de tip predicat nominal, cu nume predicativ adverb (interpretabil şi ca adjectiv invariabil*) care evocă alocutorul colectiv (comunitate).

Spre deosebire de construcţiile epistemice, cele deontice se construiesc cu subiectiva la modul conjunctiv, introdusă prin *să* (sau un infinitiv cu marca *a*) *e necesar să.../a..., e imposibil, e obligatoriu,* iar, regional, frecvent, *e musai*.

era musai să meri *la şcuală //* (MS).

îi musai a mere *la fân duamnă //* (MS).

3.4.3. *Construcţiile cu subiect nedeterminat*, ca *spune la radio*, care citează doar indirect.

că zice că *ce-i păcătoasă şi spurcă hotaru //* (MS).

BDD-V709 © 2014 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.88 (2026-10-07 16:32:52 UTC)

4. Consideraţii finale

Corpusul atestă diverse procedee prin care locutorul îl identifică pe alocutor; cele mai frecvente şi mai uşor de studiat, datorită formei lor clişeizate, sunt formele alocutivităţii directe (în special cele de *interpelare*).

Procedeele alocutivităţii indirecte sunt variate şi, uneori, decodabile doar contextual. Cel mai bine reprezentate procedee de exprimare a alocutivităţii indirecte în limba română populară sunt:

– formele pronominale clitice;

– verbele cu sens declarativ;

– subjonctivul injonctiv, nesubordonat, cu valoare deontică (imperativă, hortativă) sau volitivă (optativ), care realizează enunţuri de tip *ordin/cerere* (*Să aduci banii*!), *propunere* (*Să mergem la masă!*), *urare* (*Să fii sănătos!*) sau *imprecaţie* (*Ducă-se pe pustii*!).

SURSE

ALRT = Emil Petrovici, *Texte dialectale*. Suplement la Atlasul Lingvistic Român, II, Sibiu–Leipzig,1943.

CORV I = Laurenţia Dascălu Jinga, *Corpus de română vorbită (CORV). Eşantioane*, Bucureşti, Editura Oscar Print, 2002.

GN = *Graiul nostru. Texte din toate părţile locuite de români*, publicate de I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, Th. D. Sperantia, Bucureşti, Socec, 1906.

GR = *Graiuri româneşti din Basarabia, Transnistria, nordul Bucovinei şi nordul Maramureşului.*

Texte dialectale şi glosar, culese şi publicate de Maria Marin, Julia Mărgărit, Victorela Neagoe şi Vasile Pavel, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2000.

IVLRA = Liliana Ionescu Ruxăndoiu, *Interacţiunea verbală în limba română actuală. Corpus (selectiv). Schiţă de tipologie*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2002.

MB 1 = *Noul atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova şi Bucovina. Texte dialectale*, culese de Stelian Dumistrăcel şi publicate de Doina Hreapcă şi Ion-Horia Bîrleanu, volumul I, partea 1, Iaşi, Editura Academiei Române, 1993.

MB 2 = *Noul atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova şi Bucovina, Texte dialectale*, culese de Stelian Dumistrăcel şi publicate de Doina Hreapcă şi lon-Horia Bîrleanu, volumul I, partea a 2-a, Iaşi, Editura Academiei Române, 1995.

MS = Margareta Manu Magda, *Graiul din Mărginimea Sibiului. Studiu şi texte* (mss.), 1989.

BDD-V709 © 2014 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.88 (2026-10-07 16:32:52 UTC)

ROVA = Laurenţia Dascălu Jinga (coord.), *Româna vorbită actuală. Corpus şi studii*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2011.
TDD = *Texte dialectale şi glosar Dobrogea*, publicate de Paul Lăzărescu *et alii*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1987.
TDM I = *Texte dialectale Muntenia*, I, sub conducerea lui Boris Cazacu, de Galina Ghiculete *et alii*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1973.
TDM II = *Texete dialectale Muntenia*, II, publicate sub redacţia lui Boris Cazacu şi Valeriu Rusu, de Paul Lăzărescu *et alii*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R, 1975.
TDM III = *Texte dialectale Muntenia*, III, publicate de Costin Bratu *et alii*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R, 1993.
TDO = *Texte dialectale Oltenia*, publicate sub redacţia lui Boris Cazacu, de Cornelia Cohut *et alii*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R, 1967.
TexV = *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*, Text stabilit şi indice de Gheorghe Chivu *et alii*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R, 1979.
ŢH = Ovid Densusianu, *Graiul din Ţara Haţegului*, Bucureşti, Atelierele grafice Socec, 1915.

BIBLIOGRAFIE

Avram 1997 = Mioara Avram, *Gramatica pentru toţi*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1997.
Bălăşoiu 2004 = C. Bălăşoiu, *Discursul raportat în textele dialectale româneşti*, http://ebooks.unibuc.ro/filologie/balas/index.htm
Charaudeau 1992 = P. Charaudeau, *Grammaire du sens et de l'expression*, Paris, Hachette, 1992.
DŞL = Angela Bidu-Vrănceanu *et alii*, *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2001.
Frâncu 2000 = C. Frâncu, *Conjunctivul românesc şi raporturile lui cu alte moduri*, Iaşi, Editura Demiurg, 2000.
Ghiorghiaş 2003 = I. Ghiorghiaş, *Structuri ale invectivei în româna actuală*, în Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2003, p. 137−150.
GALR I/II 2008 = Valeria Guţu Romalo (coord.), *Gramatica limbii* române vol I−II, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2008.
Hualde & Ortiz de Rubina 2003 = J. I. Hualde & J. Ortiz de Rubina (eds.), *A grammar of Basque*, Berlin, Mouton de Gruyter, 2003.
Manu Magda 2003a = Margareta Manu Magda, *Mărci ale discursului adresat în limba română (pe baza textelor dialectale)*, comunicare prezentată la Al X-lea Simpozion Naţional de Dialectologie Română, Alba-Iulia, 5–7 iunie, 2003 (mss.).
Manu Magda 2003b = Magdalena Manu Magda, *Elemente de pragmalingvistică a românei vorbite regional*, Bucureşti, Editura DuAl Tech, 2003.

BDD-V709 © 2014 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.88 (2026-10-07 16:32:52 UTC)

Manu Magda 2003c = Margareta Manu Magda, *Expresii ale mobilizării şi demobilizării verbale în dialogul social românesc*, în Laurenţia Dascălu Jinga, Liana Pop, *Dialogul în româna vorbită*, Bucureşti, Editura Oscar Print, 1003, p. 73−95.

Manu Magda 2004 = Margareta Manu Magda, *Suporturi verbale ale „tipului vocativ" în limba română actuală*, în *Direcţii în cercetarea lingvistică actuală. In memoriam Magdalena Vulpe*, Editura Universităţii din Ploieşti, 2004, p. 101−117.

Manu Magda 2008 = Margareta Manu Magda, *Limba română vorbită*, în GALR II, p. 826−860.

Manu Magda 2009a = Margareta Manu Magda, *Prezentativele în textele dialectale româneşti*, în *Lucrările celui de-al XIII-lea Simpozion Internaţional de Dialectologie (Baia Mare, 19–21 septembrie 2008)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, p. 111–128.

Manu Magda 2009b = Margareta Manu Magda, *Indici de alocutivitate în limba română actuală (clasa alocutivelor interjecţionale)*, în Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Dinamica limbii române actuale – Aspecte gramaticale şi discursive*, Editura Academiei Române, 2009, p. 459–490.

Manu Magda–Felecan 2010a = Margareta Manu Magda (colaborare cu Daiana Felecan), *Enunţul incident, ca expresie a polifoniei, în limba română actuală vorbită*, în N. Saramandu, M. Nevaci, C. I. Radu (eds.), *Lucrările celui de-al treilea Simpozion Internaţional de Lingvistică, Bucureşti, 20–21 noiembrie 2009*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2010, p. 385–397.

Manu Magda–Felecan 2010b = Margareta Manu Magda, (colaborare cu Daiana Felecan), *Dialogal şi dialogic: cazul enunţurilor incidente în limba română actuală*, în Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, L. Hoinărescu (coord.), *Dialog, discurs, enunţ. In memoriam Sorin Stati*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2010, p. 261–281.

Manu Magda 2011 = Margareta Manu Magda, *Prezentarea lingvistică în româna vorbită actuală*, în ROVA, p. 307–331.

Manu Magda 2012 = Margareta Manu Magda, *'Rumour' in present-day Romanian press* în Lorda, Calra-Ubaldina and Patlick Zabalbeascoa (eds.), *Spaces of Polyphony*, Benjamins Publishing Company, 2012, p. 176−189.

Măgureanu 2008 = A. Măgureanu, *La structure dialogique du discours*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2008.

Stati 1982 = Sorin Stati, *Il dialogo. Considerazioni di linguistica pragmatica*, Napoli, Liguori, 1982.

Stoichiţoiu Ichim 2002 = A. Stoichiţoiu Ichim, *Semiotica discursului juridic*, http://ebooks.unibuc.ro/filologie/discurs/

Zafiu 1999 = Rodica Zafiu, *Generice*, în „România Literară", XXXII, 1999, nr. 10.

Zafiu 2002 = Rodica Zafiu, *„Evidenţialitatea" în limba română*, în Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2002, p. 127−144.

BDD-V709 © 2014 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.88 (2026-10-07 16:32:52 UTC)

Zafiu 2003 = Rodica Zafiu, *„Tu" generic în limba română actuală*, în Gabriela Pană Dindelegan (ed.), *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, II, Editura Universităţii din Bucureşti, 2003, p. 233−259.
Zafiu 2005 = Rodica Zafiu, *„Hai să zicem..."* , în „România Literară", XXXVIII, 2005, nr. 26.

MARKS OF ALLOCUTIVITY IN ROMANIAN DIALECTS
(*Abstract*)

Based on dialectal texts, the paper is looking for specific expression of the allocutive modality in the Romanian dialects.

The theoretical frame of the discussion is offered by the pragmatics and the French discourse analysis. The term *modality* is used according to P. Charaudeau 1992, *Grammaire du sens et de l'expression*, Paris, Hachette, p. 579−598.

CUVINTE CHEIE: *texte dialectale, modalitate, indici de alocutivitate, indici ai alocutivităţii directe, indici ai alocutivităţii indirecte*
KEY WORDS: *dialectal texts, modality, allocutive marks, marks of direct allocutivity, marks of indirect allocutivity*

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al.Rosetti"
050711 Bucureşti, str. 13 Septembrie, 13

BDD-V709 © 2014 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.88 (2026-10-07 16:32:52 UTC)